

להתירו. שהרי לא ידע שעל ידי המום שיעשה בו יישחט.

ראה הקסדור שהתירו את הבכור. הלך וצרם באזני בכורות אחרים, ואסרו חכמים לשחטם על אותו המום!

פעם אחת, היו תינוקות משחקין בשדה, וקשרו זנבות תלאים זה בזה. ונפסקה זנבו של אחד מהם, והרי הוא בכור ונעשה בעל מום. ובא מעשה לפני חכמים והתירו. ראו התינוקות שהתירו, הלכו וקשרו זנבות בכורות אחרים כדי שייפסקו זנבותיהם. ואסרו חכמים לשחטם על אותו המום!

זה הכלל בדין זה: כל שהוא לדעתו, שהטיל את המום כדי להתירו, אסור לשחוט עליו. שלא לדעתו, מותר.

גמרא:

שנינו במשנה: פעם אחת היו תינוקות משחקין.

וצריכא לאשמועינן מעשה בקסדור, ומעשה בתינוקות.

דאי אשמעינן עובד כוכבים שהטיל מום בבכור, ולא היה משמיענו תינוקות. הוה אמינא: דרק בעובד כוכבים מתירים, כשלא נתכוון לכך משום דלא אתי למיסרדך שלא איכפת לן אם על ידי זה יתרגל הגוי להטיל מום, שהרי בין כך הוא רגיל לעבור איסורים — רש"י⁽²³⁾.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא: נקטינן, מסורת מאבותינו מנהג מרבתינו⁽²²⁾ שאם היטיבה, זיבלה, ומת — בנו זורעה לשדה זו.

אלמא, רק לדידיה קנסו רבנן. אבל לבריה לא קנסו רבנן.

אמר אביי: נקטינן: טימא טהרותיו של הבריו ומת, לא קנסו בנו אחריו לשלם את הנזק.

מאי טעמא?

היזק שאינו ניכר לעין הוא, שלא ניכר על הטהרות שהן נטמאו, ולא שמיה היזק. וכיון שהחויב לשלם עבור היזק שכזה אינו אלא קנסא דרבנן הוא.

הילכך לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן!

מתניתין:

מעשה שהיה בזכר של רחלים איל זקן ושערו מודולדל, לפי שלא נגזז מעולם. וראהו קסדור אחד ממונה מהמלכות. ואמר: מה טיבו של זה? שהניחיהו להזקין כל כך.

אמרו לו: בכור הוא! ואינו נשחט אלא אם כן היה בו מום!

נטל פיגום, רומח, וצרם את אזנו, ונעשה בעל מום. ובא מעשה לפני חכמים, והתירו את הבכור כיון שלא עשה זאת מתוך כונה

23. ובתוי"ט הקשה דעדיפא מזה היה לו לומר שאין איסור על הגוי להטיל מום].

אותו מטומאתו, או שאין רואים כלל.

22. רש"י עירובין ה', א.

אלא, גם באמרו לו "אלא אם כן נעשה בו מום", נמי ממילא הוא, שגם אז הוא סבור שדוקא אם נפל המום בעצמו מתיר. ולא שנא.

שנינו במשנה: זה הכלל כל שהוא לדעת אסור.

זה הכלל, לאתויי מאי?

ומבארין: לאתויי מום הנעשה על ידי גרמא, כגון שהניח בצק באוזן הבכור כדי שיבא הכלב ויטלנו, שאף הוא אסור לשחוט עליו.

שנינו במשנה: כל שהוא שלא לדעתו מותר.

לאתויי: מסיח לפי תומו, שלא היה הגוי שואל על הבכור אלא הישראל היה מספר לו לפי תומו שבכור זה לא יותר עד שיפול בו מום. והלך הגוי והטיל בו מום, גם אז מותר, כיון שלא נתכוון הישראל שהגוי יטיל בו מום.

מתניתין:

היה בכור רודפו לאדם, לנגחו, ובעטו האדם ועשה בו מום. הרי זה ישחוט עליו. ואפילו אם זה שעשה את המום היה כהן, מותר, לפי שלא נתכוין להתיר אלא להציל עצמו.

גמרא:

אמר רב פפא: לא שנו אלא שבעטו בשעת רדיפה. אבל בעטו לאחר רדיפה, לא שוחטין

אבל קטן ישראל דאתי למיסרך ולהתרגל להטיל מום בקדשים, אימא, לא יהא מותר הבכור על ידי המום שהטיל בו.

ואי אשמועינן קטן, הוה אמינא, דמתירים רק במום שעשה קטן, משום דלא אתי אינשי לאיחלופי בגדול שהטיל מום, שיאמרו שגם אז מותר.

אבל עובד כוכבים שאם נתיר את הבכור על ידו, דאתי לאיחלופי בגדול ישראל שהטיל מום על מנת להתיר את הבכור, אימא, לא יהא מותר הבכור על ידי המום שהטיל.

לכך, צריכא לתרוויהו.

אמר רב חסדא, אמר רב קטינא: לא שנו, שמותר הבכור על ידי מום שהטיל העובד כוכבים אלא דאמרו ליה ישראל לגוי שאין הבכור מותר אלא אם כן היה בו מום. דמשמע מום שנופל מעצמו. שבנוסח כזה אין משמעות הדברים שהגוי יבין שרוצים שהוא יעשה בו מום.

אבל אם אמרו ליה לגוי שאין הבכור מותר אלא אם נעשה בו מום. הוי כמאן דאמרו ליה זיל עביד ביה מומא דמי. ד"נעשה" משמע אפילו נעשה בידי אדם.

אמר רבא: מכדי, ממילא הוא, דאף כשאמרו לגוי "אלא אם כן נעשה בו מום", לא היה יודע הגוי שיותר על ידו לפי שסובר שאם עושים מום כדי להתיר אינו מועיל (24) וכיון שלא נתכוין להתיר — מה לי "היה" מה לי "נעשה", והא תרוויהו חד משמעות היא לגבי הגוי.

עליו.

יצאו לפני הראש⁽²⁵⁾.

ומקשינן: פשיטא!

אמר רב פפא: אבל ולא מיחזי. אם יש לבכור מום בתוך פיו וכשאוכל אין המום נראה, אבל כשהוא פעי, צועק, מיחזי, לפי שפותח פיו הרבה, הוי מומא, וחשיב מום שבגלוי⁽²⁶⁾.

ומתריצין: מחו דתימא, האי גברא, צעריה הוא דמדכר. שנזכר מהרדיפה ולכן הוא בועטו, ואינו מתכוין למום. קא משמע לן.

ומקשינן: מאי קא משמע לן? והא תנינא לה לקמן: החוטין החיצונות, החניכיים שהשיניים הקדמיות קבועות בהן, שנפגמו וחסר מהן קצת, ושנגממו, שנחתכו בסכין, ולא נחסרו אלא נוצר בהן כעין סדק — הוי מום הואיל והם גלויים לעין.

איכא דאמרי: אמר רב פפא לא תימא בשעת רדיפה אין. שלא בשעת רדיפה לא. אלא אפילו אם בעטו לאחר רדיפה נמי מותר.

מאי טעמא? צעריה הוא דקא מדכר. וכשבעט בו לא נתכוין להטיל בו מום.

וכן הפנימיות, החניכיים שהשיניים הפנימיות הטוחנות קבועות בהן, שנעקרו לגמרי, הוי מום.

אמר רב יהודה: מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם, דאינו קדוש עד שיתקדש ביציאתו מהרחם.

אבל הפנימיות שנפגמו ונגממו לא הוי מום כיון שאין הדבר נראה בהם ולא חשיב מום שבגלוי.

אמר רבא: גדיא — באודניה. גדי אוזניו ארוכות ונראות בחוץ לפני שיצא כל הראש [ועדיין אינו כילוד], ויכול אז להטיל מום באזניו.

מאי טעמא הוי פנימיות מום כשנעקרו? לאו, משום דכי פעי מיחזי. שכשהוא צועק נראה ולכך הוי מומא, ומאי קא משמע לן רב פפא?

אימרא — בשפוטתיה. טלה בשפתיו, שהן נראות תחלה. אבל אוזניו קטנות הן ואינן נראות עד שיצא כל הראש.

ומתריצין: אמר רבא: רב פפא נמי טעמא דמתניתין דהתם מפרש: מאי טעמא נעקרו בפנימיות הוי מומא? משום דכי פעי מיחזי. [ומכל מקום נפגמו ונגממו לא נראה כלל].

איכא דאמרי: אימרא נמי באודניה. כי אימור דרך צדעיו נפק, שיצאו צדעיו של הטלה תחילה ובהם אוזניו, ונמצא שהאזנים

יצאו תחילה].

25. ובתוד"ה ד"ה איכא כתבו דהאי "אימור" הוי כמו ודאי. דמיירי שראינו שהאזנים יצאו לפני הראש והמחלוקת היא אם יש לחשוש בטלה, שמא יצא הראש לפני כן וחזר. ולא יכא דאמרי אין לחשוש לכך, והוי ודאי שהאזנים

26. ולקמן ל"ז, א יליף דלא חשיב מום אלא אם הוא בגלוי.

מתניתין:

כל המומין הראויין לבא בידי אדם, שיתכן שאדם עשה מום זה. כגון: נסמית עינו. נקטעה ידו. נסדקה אזנו. [למעט מומין שלא שייך לעשותם. כגון בעל חמש רגלים, שבאלו לא מדברת המשנה], הרי רועי ישראל נאמנים לומר שהמומין נפלו מאליהן. אבל רועי כהנים אינן נאמנים, שהם חשודים לשקר בענין הזה⁽²⁷⁾.

רבי שמעון בן גמליאל אומר: נאמן הוא על של חבירו, ואין נאמן על של עצמו.

רבי מאיר אומר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעירו.

ובגמרא מפרש לפלוגתייהו.

גמרא:

רבי יוחנן ורבי אלעזר פליגי בפירושא דמתניתין.

חד אמר: הא דקתני במתניתין "רועי ישראל נאמנין" היינו רועי ישראל, ואז אפילו הבכור עומד בי כהנים שהם בעליו נאמנין הרועים, דלא חיישינן שמה מום זה נעשה על ידי אדם ככונה והרועה משקר לאמר שבא מאליו, כדי שרבו ישחטנו ויאכילנו ממנו, משום דללגימא מועטת לא חיישינן שישקר.

והא דקתני "רועי כהנים אינן נאמנין" היינו

רועי שהם כהנים והבכור נמצא בי ישראל ולפיכך אין נאמניו משום דמימר אמר הרועה שהוא כהן: אטיל בו מום ובודאי הבעלים יתן לי את הבכור דכיון דקא טרחנא ביה, שאני עובד אצלו, לא שביק לדידי ויהיב לאחריני.

והוא הדין רועה כהן להעיד לכהן הבעלים, מסתבר דאינו נאמן משום דחיישינן לגומלין. דשמא הרועה סבור: אני אעיד לו היום שבכורו מותר, ולמחר כשאקבל בכור תם מישראל, אטיל בו מום, והוא יגמול לי בכך שיעיד שהמום נפל מאליו.

אלו דברי תנא קמא.

ואתא רבי שמעון בן גמליאל למימר: נאמן הוא הכהן להעיד על בכור של חבירו בין אם הוא רועה אצלו ובין אם לא.

ואינו נאמן על של עצמו, שרק על בכור של עצמו שקיבלו מהישראל הוא חשוד להטיל בו מום.

ואתא רבי מאיר למימר: החשוד על הדבר, היינו כהן שנחשד על הבכורות, לא דנו ולא מעירו שאף לאחר אינו נאמן להעיד [וכדעת תנא קמא].

וחד אמר בפירוש משנתנו: הא דקתני במתניתין "רועי ישראל נאמנין" הכי קאמר: רועי בהמות של ישראל והן כהנים, נאמנים.

ומבארינן טעמא: מימר אמר האי רועה לא לה-ב שביק הבעלים צורבא מרבנן ויהיב לדידי. דסתם רועה עם הארץ הוא ואומר שרבו

²⁷ וישראלים.

27. ובגמ' יתבאר אי מיירי ברועים שהם בעצמם כהנים וישראלים, או שהבעלים הם כהנים